

ศึกษาและปฏิบัติธรรม

ครั้งที่ ๖๕ อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ตอนที่ ๓

๒๘ กันยายน ๒๕๕๓

อ.สุภีร์ ทุมทอง

๑. ความสำคัญ

- ๑.๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุปถัมภ์ของพระศาสนา
- ๑.๒ เป็นธรรมลึกลับซึ่งเหนือตรรกะ
- ๑.๓ เป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้
- ๑.๔ ไม่เห็นธรรมนี้ไม่อาจพ้นการวนเวียน
- ๑.๕ เป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ
- ๑.๖ เห็นปฏิจสมุปบาทชื่อว่าเห็นธรรม
- ๑.๗ รู้ธรรมะนี้แล้วได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ
- ๑.๘ รู้ธรรมะนี้แล้วได้ชื่อว่าเป็นสมณะแท้
- ๑.๙ รู้ธรรมะนี้แล้วหมดความสงสัยในจันทรคติเป็นต้น
- ๑.๑๐ ปฏิจสมุปบาทเป็นธรรมเทศนาสายกลาง

๒. สิ่งที่เราทราบเกี่ยวกับปฏิจสมุปบาท



๒.๑ ปฏิจจสมุปบาทคืออริยสัจที่ใครๆ ก็คัดค้านไม่ได้ (๑)

“อิมานิ จตุตตาริ อริยสัจจานิติ ภิกขเว มया ชมฺโม เทสีโต **อนิกคหิโต**
อสังกิลฺโล **อนุปวชฺโซ** **อปฺปฏิกฺกฺโข** สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญฺหิ ..

ฉนฺนํ ภิกขเว ธาตุนํ อุปาทาย คพฺภสฺสวาทกฺกนฺติ โหติ,

โอกกนฺตฺติยา สติ นามรูปํ, นามรูปปฺปจฺจยา สพายตฺนํ,

สพายตฺนปฺปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปฺปจฺจยา เวทนา.

เวทฺธิมานสฺส **โข** **ปนาหํ** **ภิกขเว** **อิทํ** **ทุกฺขนฺติ** **ปญฺญเปมิ**

อํยํ **ทุกฺขสมุทโยติ** ... **อํยํ** **ทุกฺขนิโร** **โรติ** ... **อํยํ** **ทุกฺขนิโร** **ธคามินิ** **ปฺปฏิปทาติ** ..

อ.ติก. ๒๐/๖๒ ติตถายตนสูตร



๒.๑ ปฏิจจสมุปบาทคืออริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ (๒)

กตมณฺจ ภิกฺขเว **ทุกขํ อริยสจฺจํ**? ชาตปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา,
มรณมฺปิ ทุกขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสापิ ทุกฺขา,
อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข,
ยมฺปิจฺจํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกขํ, สํจิตฺเตน ปณฺจอุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา.

อ.ติก. ๒๐/๖๒ ติตถายตนสูตร



๒.๑ ปฏิจจสมุปบาทคืออริยสัจที่ใครๆ ก็คัดค้านไม่ได้ (๓)

กตมณฺจ ภิกฺขเว **ทุกฺขสมุทฺถํ อริยสจฺจํ**? อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา,
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สพฺพยตฺนํ,
สพฺพยตฺนปจฺจยา ผสฺสโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา,
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ.
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภวโย โหติ.

อ.ติก. ๒๐/๖๒ ติตถายตนสูตร



๒.๑ ปฏิจจสมุปบาทคืออริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ (๔)

กตมณฺจ ภิกฺขเว **ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ**? อวิชฺชาเย ตฺเวว อเสสวिरาคานิโรธา
สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ,
วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สพายตฺตนนิโรโธ,
สพายตฺตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทฺธานิโรโธ,
เวทฺธานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อฺปาทานนิโรโธ,
อฺปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตฺตานิโรโธ,
ชาตฺตานิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺตฺติ.
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

อ.ติก. ๒๐/๖๒ ติตถายตฺนสูตร



๒.๑ ปฏิจ্ঞสมุปบาทคืออริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ (๕)

กตมณฺจ ภิกฺขเว **ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ?**

อยมฺเว อริโย อญฺฺจํคิโก มคฺโค. เสขฺยถิํ, สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป
สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนุโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ.

อํ.ติก. ๒๐/๖๒ ติตถายตนสูตร



๒.๒ ปฏิจจสมุปบาททุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ (๑)

อิธ ภิกขเว ภิกขุ ปริวีมฺสมาโน ปริวีมฺสติ “ยํ โข อิํ อเนกวิธํ
นानุปการกํ ทุกขํ โลเก อุปฺปชฺชติ ชรามรณํ,
อิํ นุ โข ทุกขํ กิณิทานํ กิสมุทยํ กิชาติกํ กิปปภวํ,
กิสฺมี สติ ชรามรณํ โหติ, กิสฺมี อสติ ชรามรณํ น โหตี”ติ.
โส ปริวีมฺสมาโน เอวํ ปชานาติ

“ยํ โข อิํ อเนกวิธํ นานุปการกํ ทุกขํ โลเก อุปฺปชฺชติ ชรามรณํ,
อิํ โข ทุกขํ ชาตินิทานํ ชาติสมุทยํ ชาติชาติกํ ชาติปปภวํ,
ชาติยา สติ ชรามรณํ โหติ, ชาติยา อสติ ชรามรณํ น โหตี”ติ.

สํ.น. ๑๖/๕๑ ปริวีมฺสนสูตร



๒.๒ ปฏิจจสมุปบาททุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ (๒)

โส ชรามรณญจ ปชานาติ, ชรามรณสมุททยญจ ปชานาติ,
ชรามรณนิโรธญจ ปชานาติ, ยา จ ชรามรณนิโรธสารูปคามินี ปฏิปทา,
ตญจ ปชานาติ, ตถา ปฏิปนุโน จ โหติ อนุชมฺมจารี.
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาเย ปฏิปนุโน
ชรามรณนิโรธาย.

ถึ.นึ. ๑๖/๕๑ ปรีวึมฺสนสุตร



๒.๒ ปฏิจจสมุปบาททุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ (๒)

โส สงฺขารเอ จ ปชานาติ, สงฺขารสมุทยญฺจ ปชานาติ,
สงฺขารนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยา จ สงฺขารนิโรธสารูปปคามินี ปฏิปทา,
ตญฺจ ปชานาติ, ตถา ปฏิปนฺโน จ โหติ อนุชมฺมจารี.
อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาเย ปฏิปนฺโน
สงฺขารนิโรธาย.

ตํ.น. ๑๖/๕๑ ปริวิมฺสนสูตร



๒.๓ ปฏิจจสมุปบาทแสดงความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ในปัจจุบัน (๑)

กตโม จ ภิกขเว **ทุกขสุส สมุทโย**? จกขุณฺจ ปฏิจฺจ รูปे จ อุปฺปชฺชติ
จกขุวิญญาณํ, ตินฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา,
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. อयฺ โข ภิกขเว **ทุกขสุส สมุทโย**.
โสตถฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ ... ฆานถฺจ ปฏิจฺจ คนฺเฑ จ...
ชีวถฺจ ปฏิจฺจ รเส จ... กายถฺจ ปฏิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ...
มนถฺจ ปฏิจฺจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญญาณํ,
ตินฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา.
อयฺ โข ภิกขเว **ทุกขสุส สมุทโย**.

สํ.นํ. ๑๖/๔๓ ทุกขสูตร



๒.๓ ปฏิจจสมุปบาทแสดงความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ในปัจจุบัน (๒)

กตโม จ ภิกฺขเว **โลกสุส สมุทโย?** จกฺขุณฺจ ปฏิจฺจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิญฺญาณํ, ตินฺนํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา,
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว,
ภวปจฺจยา ชาติ, **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ**
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมภวนฺติ:

อัย โข ภิกฺขเว **โลกสุส สมุทโย.** โสตณฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ...

สํ.นิ. ๑๖/๔๔ โลกสูตร



๒.๔ ปฏิจจสมุปบาทแสดงความดับแห่งทุกข์ในปัจจุบัน

กตโม จ ภิกขเว **ทุกขสฺส** **อตฺตงฺกโม**? จกฺขุณฺจ ปฏิจฺจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิณฺณํ, ติณฺณํ สงฺกติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, **เวทนาปจฺจยา** **ตณฺหา**.
ตสฺสาเยว **ตณฺหา** **อเสสวिरาคนโรธา** **อุปาทานโรโร,**
อุปาทานโรธา ภาวนโรโร, ภาวนโรธา ชาตโรโร,
ชาตโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นโรชฺฉนฺติ;
เอวเมตสฺส เภวลสฺส **ทุกฺขกฺขนุชฺส** **นโรโร** **โหติ**.
อโย โข ภิกขเว **ทุกฺขสฺส** **อตฺตงฺกโม**. โสตณฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ ...

สํ.น. ๑๖/๔๓ ทุกขสูตร



๒.๔ ปฏิจจสมุปบาทแสดงความดับแห่งทุกข์ในปัจจุบัน

กตโม จ ภิกขเว **โลกุตฺต อตฺตงฺกโม**? จกฺขุณฺจ ปฏิจฺจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิณฺณานิ, ตินฺนํ สงฺกติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา.
ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสวिरากนิโรธา อุปาทานนิโรโธ,
อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ...

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

อโย โข ภิกขเว **โลกุตฺต อตฺตงฺกโม**.

สํ.น. ๑๖/๔๔ โลกสูตร



๒.๕ ปฏิจจสมุปปบาทแสดงควมไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด

ยโต โข อาวุโส อริยสาวโก อวิชชญจ ปชานาติ,

อวิชชาสมุทญจ ปชานาติ, อวิชชานิโรชญจ ปชานาติ,

อวิชชานิโรชคามินี ปฏิปทญจ ปชานาติ.

เอตตาวตปิ โข อาวุโส อริยสาวโก สมมาทิฏฐิ โหติ, อชุกตาสฺส ทิฏฐิ,

ธมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมมํ.

ม.ม. ๑๒/๑๐๓ สัมมาทิฏฐิสูตร



๒.๕ ปฏิจจสมุปบาทแสดงความจริงไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด

กตมา ปนาวุโส อวิชชา? กตโม อวิชชาสมุทโย?

กตโม อวิชชานิโรธ? กตมา อวิชชานิโรธคามินี ปฏิปทา?

ยัม โย อาวุโส ทุกฺเข อฌาณํ, ทุกฺขสมุทเย อฌาณํ, ทุกฺขนิโรเช อฌาณํ,
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อฌาณํ. อยัม วุจฺจตาวุโส อวิชชา.

อาสวสมุทยา อวิชชาสมุทโย, อาสวนิโรธา อวิชชานิโรธ.

อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจกิโก มคฺโค อวิชชานิโรธคามินี ปฏิปทา.

ม.ม. ๑๒/๑๐๓ สัมมาทิฏฐิสูตร



สวัสดีครับ

